

PEDAQOJİ ELMLƏR

Fənnin mənimsənilməsi prosesinə nəzarətin saxlanılması üçün tətbiq edilən qiymətləndirmə mexanizmi

Mehman Sadıqov

Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosenti

Məftun Heydərova

Sumqayıt Dövlət Universitetinin dosenti

Növrəstə Bayramova

Sumqayıt Dövlət Universitetinin assistenti

E-mail: abdullayev_ayxan@list.ru

Rəyçilər: ped.ü.f.d., dos. X.S. Həsənova,
r.ü.f.d., dos. F.F. Əliyev

Açar sözlər: müasir təlim üsulları, qiymətləndirmə sistemi, qalıcı biliklər, funksiya, qrafik, çertyoj

Ключевые слова: современные условия обучения, система оценивания, постоянное знание, функция, график, чертеж

Key words: modern learning conditions, assessment system, constant knowledge, function, graph, drawing

Müasir təlim üsullarına qoyulan tələblərdən biri və bəlkə də birincisi ondan ibarətdir ki, bu üsulların tətbiqi şagirdlərdə məntiqi və düşündürücü vərdişlər aşılamaqla yanaşı, şagirdlər elə istiqamətləndirilməlidirlər ki, onlar fənnin öyrənilməsi prosesində daha da iradəli və inamlı olsunlar. Bununla belə şagirdin özündə elə təsəvvür yaransın ki, əldə etdikləri biliklər yalnız onun özünün müstəqil fəaliyyətinin və zəhmətinin nəticəsində əldə edilmişdir. Bütün bunlar qazanılan biliklərin daha uzun müddət yadda saxlanılmasında və eləcə də onların qalıcı biliklərə çevrilməsində mühüm rol oynaya bilər.

Təcrübə göstərir ki, əldə edilən biliklərin qalıcı olmasını təmin etmək üçün tədris prosesində inkişafa və yüksəlişə səbəb olan təlim texnologiyalarının tətbiqi ilə birgə, qabaqcıl təcrübədən istifadə etməyin və ondan yararlanmağın çox böyük əhəmiyyəti vardır. Deməli, burada müəllimin peşəkarlığı, yeniliklərdən necə yararlanması, onun özünün yaradıcı və tənqidi fəaliyyəti, ustalığı, təcrübəsi və s. böyük rol oynayır.

Məlumdur ki, təhsildə - istər ali məktəb, istərsə də ümumtəhsil məktəbləri olsun biliklərin ölçülməsində tətbiq edilən qiymətləndirmə bir qayda olaraq əsasən jurnal və gündəliklərdə qeyd edilməklə (ali məktəb istisna olmaqla) aparılır. Lakin, qısa bir müddətdən sonra bu sənədlərin köməyi ilə istənilən anda sinfin və ya ayrı-ayrı şagirdin mövzular üzrə mənimsəmə göstəricilərinə müqayisəli şəkildə nəzər yetirmək və onları diqqətdə saxlamaq heç də asan olmur. Ona görə də hesab edirik ki, elə bir əyani mexanizmə ehtiyac var ki, onun köməyi ilə müəllim daim bu deyilənləri nəzarətdə saxlaya bilsin.

Fikrimizi bir az da aydın şəkildə ifadə etməyə çalışsaq. Məlumdur ki, fənnin məzmununu proqram üzrə nəzərdə tutmuş mövzular və bu mövzulara dair alt mövzular təşkil edir. Məlumdur ki, tədris prosesində şagird bir mövzudan təbii ki, bir neçə qiymət alır və bu

qiymətlər yazıldığı yerlərdə sanki örtülü və bir azda diqqətdən uzaqda qalır. Həmçinin, şagirdin hər hansı mövzunu necə mənimsədiyini göstərən orta qiyməti müəyyən etməkdə (bu qiyməti gündəlikdə, summativlərdə yazı işlərində və s. aldığı qiymətlər əsasında müəyyənləşdirmək olar), eləcə də onu daim göz önündə saxlamaqda çətinliklər yaranır və bunun üçün hər dəfə xeyli araşdırmalar aparmaq lazım gəlir. Bu məsələ keçilən mövzuların sayı artdıqca daha aydın və qabarıq şəkildə büruzə verir. Bəs onda nə etmək olar ki, bütün bunlar göz qabağında və daim diqqət mərkəzində olsun?

Bunun üçün əvvəlcə belə bir müqayisə aparaq və suala sualla cavab verək. Funksiya hansı halda verildikdə onun dəyişməsi daha tez görünür və bu dəyişmə daha tez nəzərə çarpar? Cavab hər kəsə məlumdur. Aydındır ki, funksiyanın qrafik şəkildə verilməsi onun özünü necə aparmasını daha tez və aydın şəkildə göstərir.

Başqa bir məsələni nümunə göstərək. Ölkə haqqında daha tez və ilkin məlumat əldə etmək üçün onun coğrafi mövqeyini və şəraitini və s. əks etdirən müxtəlif xəritələrə baxmaq lazımdır.

Bundan başqa, qeyd edək ki, uzun illərdən bəri iqtisadi inkişaf tempini (iqtisadi dəyişənliyi) göstərmək üçün qrafik, cədvəl və diaqramlardan geniş istifadə olunur. Müasir dövrdə də tətbiq edilən bu cür təqdimatlar əyanilik baxımından insanlar tərəfindən çox asan başa düşülür, qavranılır və bu göstəricilər yaddaşlarda uzun müddət qala bilir.

Bütün bunlar onu deməyə əsas verir ki, bu cür yanaşmanı müqayisə aparılan digər sahələrlə də əlaqələndirmək olar. Həmçinin, hesab edirik ki, bu cür yanaşma ilə şagirdin mövzular üzrə mənimsəmə göstəricilərini əks etdirmək, nəticələri müqayisəli şəkildə təsvir və təhlil etmək, qiymətləndirmək çox faydalı olardı.

Təklif etdiyimiz bu çertyoj istənilən bir fənn üzrə müəllim üçün gərəkli ola bilər. Hər bir fənn müəllimi sistemin çertyojunu aşağıdakı kimi qurur:

Proqram mövzuları (tutaq ki, məsələn, nəzərdə tutulmuş beş mövzunu əhatə edir) beş konsentrik çevrələr üzrə düzülür (yaxşı olar ki, ilin əvvəlindən bu işə başlanılsın). Sınıfın şagirdlərinin sayına uyğun, üzərində hər bir şagirdin adı və ya soyadı yazılmış (məsələn, A) və mərkəzdən çıxmaqla onun fənn üzrə mənimsəmə göstəricilərini əks etdirən şüalar çəkilir. Şüaların çevrələrlə kəsişmə nöqtəsindəki kiçik dairələrdə həmin şagirdin mövzuya dair əldə etdiyi qiymət balı (məsələn, 3, 5 və s.) yazılır. "Mərkəzdə" dayanan müəllim sistemi qurur, hər mövzudan sonra müvafiq qeydlər aparır və sistemə nəzarəti həyata keçirir. Bu çertyojdan biri böyüdülmüş şəkildə sinfin münasib yerindən asılır.

İndi isə bu sistemin əhəmiyyətini sadalayaq:

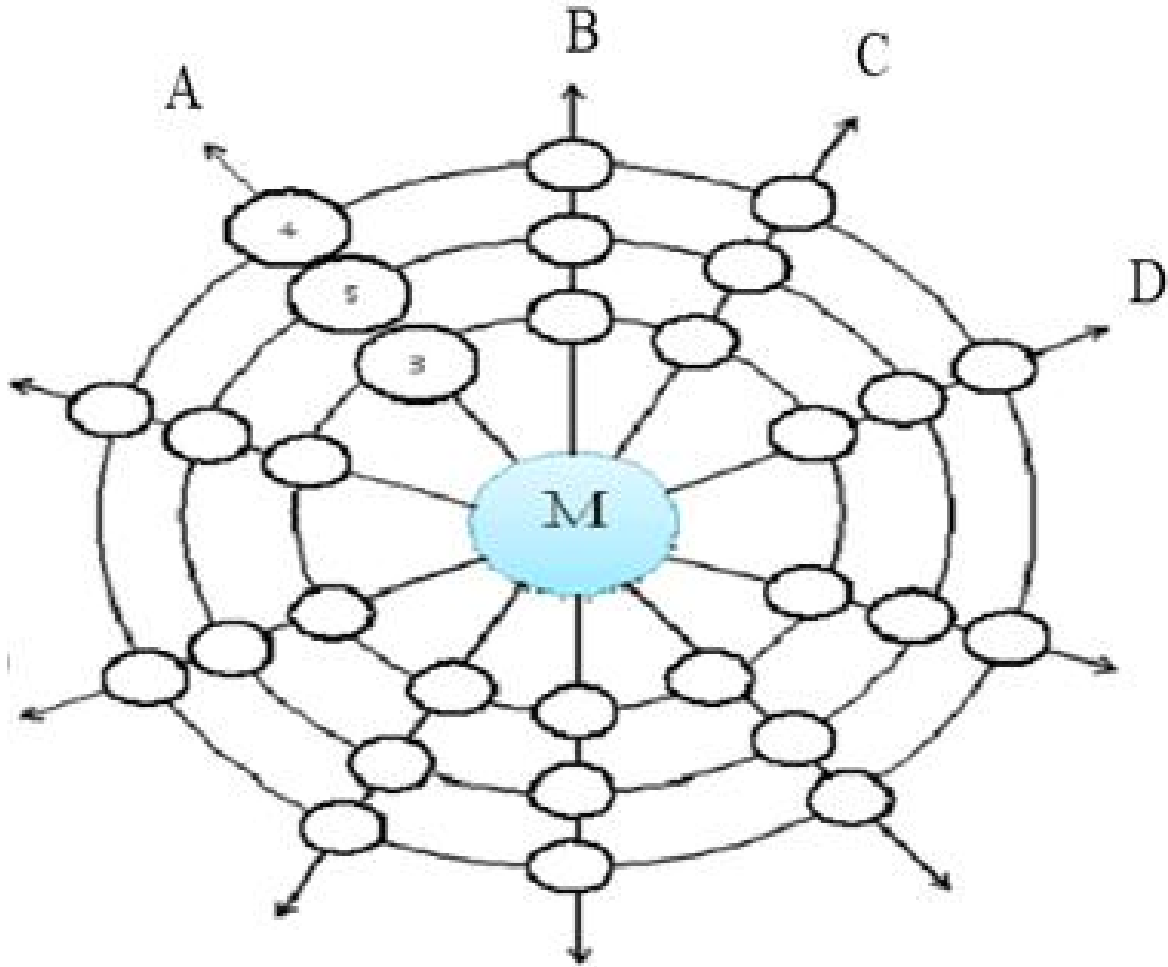
1. Fənnin mövzular üzrə ayrı-ayrı şagirdlər tərəfindən necə mənimsənildiyinə müəllimin nəzarəti asanlaşır və avtomatlaşır;

2. Valideynlərin və şagirdlərin istənilən anda bütün sinfin göstəriciləri üzrə tanışlığı təmin edilir;

3. Sınıfın şagirdləri və onların valideynləri arasında ola biləcək hər hansı şübhələri azaldar, demokratik və humanist mühitin daha da inkişafına təkan verir;

4. Bu məsələdə iştirak edən bütün maraqlı tərəflər arasındakı etimadı artırır, bir sözlə şagirdlərin fənn üzrə aylıq, illik mövzular üzrə göstəriciləri göz qabağında olar;

5. İstənilən anda istər ümumi sinfin istərsə də ayrı-ayrı şagirdin istər mövzu üzrə və istərsə də fənn üzrə göstəricilərini bir an içində müəyyən etmək və s. olar.



Məqalənin aktuallığı. Əldə edilən biliklərin qalıcı olmasını təmin etmək üçün qabaqcıl təcrübədən istifadə etməyin və ondan yararlanmağın çox böyük əhəmiyyəti vardır. Hazırladığımız yeni mexanizm şagirdlərin hər hansı bir mövzunu necə mənimsədiyini göstərən orta qiyməti müəyyən etmək, eləcə də onları daim göz önündə saxlamaq üçün yaranan çətinlikləri aradan qaldırır.

Məqalənin elmi yeniliyi. İstənilən anda sinfin və ya ayrı-ayrı şagirdlərin mövzular üzrə mənimsəmə göstəricilərinə müqayisəli şəkildə nəzər yetirmək və onları diqqətdə saxlamaq üçün əyani mexanizm işlənib hazırlanmışdır.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Təklif etdiyimiz bu çertyoj istənilən bir fənn üzrə müəllim üçün gərəkli ola bilər. Bundan başqa sinfin şagirdləri və onların valideynləri arasında ola biləcək hər hansı şübhələri azaldar və beləcə demokratik və humanist mühitin daha da inkişafına təkan verər.

Ədəbiyyat

1. Mərdanov M.C. Azərbaycan təhsili yeni inkişaf mərhələsində. Bakı: Çəşnişli, 2009.
2. Mehrabov A.O., Abbasov Ə.Ə. və b. Pedaqoji texnologiyalar. Bakı: Mütərcim, 2006.
3. Mehrabov A.O. Müasir təhsilin metodoloji problemləri. Bakı: Mütərcim, 2012.

М. Садигов, М. Гейдарова, Т. Байрамова

**Контроль процесса подтверждения механизм по
применению безопасности для усвоения предмета**

Резюме

В статье предлагается механизм оценки, демонстрирующий успех студентов по темам с точки зрения современной оценки. Здесь показатели, отражающие уместность восприятия учеников, а не ежедневно, отражены в чертеже. На этой диаграмме ученики классной комнаты будут идентифицированы по знаку средней точки, что отражает успех учеников, их предмет и успех отдельных тем ученика (а не под темы).

M. Sadigov, M. Haydarova, N. Bayramova

**Verification of the process of confirmation of the safety
mechanism for the assessment of the discipline**

Summary

The article suggests an evaluation mechanism that demonstrates students' success in terms of topics from the point of view of modern evaluation. Here the figures reflecting the appropriateness of students' perception, not daily, are reflected in the drawing. In this diagram, the pupils of the classroom will be identified by the sign of the middle point, which reflects the success of the students, their subject and the success of individual student themes (rather than sub-themes).

Redaksiyaya daxil olub: 02.06.2018